

Näkymiä 1960-luvun folkloristiikkaan

Kansanrunouden käsittämisellä kirjoittamattomaksi kirjallisuudeksi on Suomessa perinteitä ainakin Julius Krohnin Suomalaisen kirjallisuuden historiasta lähtien. Idean moderni toteutus, tällä kertaa usean tutkijan yhteistyönä, on Suomen kirjallisuus I (1963). Valtaosan yli 600-sivuisesta teoksesta vie kalevalainen runous. Sen lisäksi esitellään riimilliset kansanlaulut (Matti Hako), proosaepiikka (Matti Hako, Ritva Rainio, Lauri Simonsuuri), lappalainen kansanrunous (Erkki Itkonen), suomenruotsalainen kansanrunous (Jouko Hautala) ja itkuvirret (Lauri Honko). Perinnetieteemme kartassa on paljon valkoisia läiskiä ja useat Kirjoittamattoman kirjallisuuden artikkeleista ovat tienviittoja varsin houkutteleville tutkimusalueille. Erityisen antoisia ovat lappalaisen kansanrunouden ja itkuvirsien esittelyt.

Teoksen uhkarohkein yritys on Matti Kuusen nelisatasivuinen kalevalaisen runouden synteesi, »halu nähdä ja käsittää koko menneisyys yhtenä suurena syvyyteen perspektiivisesti porrastettuna kuvana, löytää jokaiselle menneisyyden ilmiölle sen oma paikka siinä ja selvittää sen syntyhistoria osana suurempien ilmiöryhmien syntyhistoriaa ja osana kaikkia aikansa yhteyksiä» (Pentti Renvall). Tavoite on kirjallisuushistoriallinen, pääongelma runojen ajoitus, ajoituskeinoina vanhat tutut ja vähän uudemmatkin folkloristiset työmenetelmät: motiivianalyysi, funktioanalyysi, struktuurianalyysi, tyylianalyysi ja redaktioanalyysi, jotka tosin ovat näkyvissä vain implisiittisesti. Se että kansanrunoudentutkimuksen välinceistö varsin hyvin soveltuu historiankirjoituksen tarpeisiin, johtuu siitä, että vanhojen runojemme tutkimus enimmäkseen on ollutkin historiallista rekonstruointia — valmista tutkimuspohjaa on siis ollut käytettävissä. Funktioanalyysikin, joka periaatteessa on synkroninen tarkastelutapa, on tässä alistettu historioitsijan tarkoitukseen. Avainasemassa synteessin rakentamisessa on tyyli- ja struktuurianalyysi ja tässä Matti Kuusi soveltaa koko aineistoonsa jo 1957 esittelemäänsä kalevalaisten tyylikausien rakennelmaa (Kalevalaisen muinaisepiikan viisi tyylikautta, KSV 37, 1957), jonka lähtökohtana on oivallus runokielen muuttumisesta vuosisatojen mittaan, ilmaisun vapautumisesta, kerron kuvioiden monimuotoistumisesta. Kuuntelemalla ja analysoimalla runoa se voidaan sijoittaa suunnilleen saman aikaisten samoja runokielen kuvioita ja suosikkirakenteita soveltavien runojen joukkoon, vanhemmaksi jotakin muuta runoa, nuoremmaksi jotakin toista. Teoksen luonteen vuoksi ei lähdeviitteistöä ja todistusaineistoa ole voitu panna näkyviin — jos olisi pantu, synteesi olisi ehkä jäänyt tekemättä. Tieteelliseltä kannalta arvioiden moni synteessin osa on hypoteesi, joka on todennettava yksityiskohtaisin tutkimuksin. Ehkä pysyvin arvo on sillä periaatteellisella oivalluksella, että kalevalamittainen perinne ei ole

ollut homogeenista massaa, vaan siinä on omia perinteenlajejaan omine tyyli- ja rakenne-erikoisuuksineen, aikaan tai paikkaan sidottuja muoti-ilmiöitä ja vuosisadasta toiseen eteneviä kehityslinjoja.

Kirjoittamaton kirjallisuus on kalevalaisen runouden osalta eräänlainen summa totius teologiae. Pienempiä tutkielmia, joissa analyysimenetelmiä sovelletaan yksityisiin runoihin tai joissa runoilmaisu tai jokin runolaji otetaan detaljitarkastelun kohteeksi, on Kuusi julkaissut artikkeleina etupäässä Kalevalaseuran vuosikirjoissa, osin muuallakin (Oravan maanittelu, KSV 40 1960, Kalevalainen säkeenylitys, KSV 43 1963, Mitättömistä aineksista, KSV 41 1961, Suomalaisista priaameleista, KTSV 18 1960, Laivassa surmattu veli, KSV 46 1966, Muinaisrunon epimyyttejä, KSV 48 1968, A lírai népdalok datálásáról, Különlenyomat az ethnographia 1967).

Karjalan ja sen perinteen asema on kuluneella kymmenluvulla ollut merkittävän uudelleenarvioinnin kohteena. Heikki Kirkinen on historiantutkijana vakuuttavasti osoittanut, että Karjala ei ole vuosisatojen mittaan ollut umpiperä, jonne läntisen sivilisaation rippeet ovat ehtineet jos ovat ehtineet, vaan varsin värikäs ja mielenkiintoinen kulttuurialue, jolla viime vuosisadalle asti on ollut yhteyksiä bysanttilaisen kulttuurin keskuksiin. Folkloristina taas Felix J. Oinas on selvittänyt itämerensuomalaisen perinteen slaavilaiskosketuksia sarjalla perusteellisia tutkimuksia, joissa moni vanha virhe oikaistaan saattamalla meikäläinen perinne ennestään tuntemattomien slaavilaisten — huomattavan usein valkovenäläis-ukrainalaisten — vastineidensa yhteyteen (Studies in Finnic-Slavic Folklore Relations, FFC 205 1969). Suurin osa teoksen artikkeleista on julkaistu jo aikaisemmin suomalaisissa aikakauskirjoissa, joten meikäläinen tutkimus on ollut Oinaksen periaatteellisesti merkittävien löytöjen tuntumassa jo useiden vuosien ajan. Merkille pantava seikka Oinaksen useassa tutkimuksessa on Inkerin tärkeä asema venäläisvaikutteiden välittämisessä itämerensuomalaiselle alueelle sekä Inkerin ja setukaisten välisten perinnekontaktien toistuva osoittaminen: setukaisten ja suomalaisten perinteen yhteisiä, muualta Virosta puuttuvia piirteitä ei tarvitse selittää vetoamalla Virossa aiemmin tunnettuun mutta keruuaikaan mennessä hävinneeseen perinteeseen, vaan Kaakkois-Viron ja Suomenlahden pohjukan väliseen traditioporttiin. Suomenlahden ympäristön perinnekenttää valaisee myös Kari Laukkasen artikkeli Kuusalun sananparsistoa itämerensuomalaisessa perinnekentässä (KSV 46 1966), joka on osa laajemmasta painamattomasta tutkimuksesta.

Suomalainen mytologia on kiehtonut oppineita Agricolan päivistä alkaen. Tämän tutkimustradition viimeisimmät vihannat ovat Iivar Kempin Suomen mytologia (1960) ja Martti Haavion samanniminen teos (1967), jotka luonteeltaan ja tavoitteiltaan poikkeavat melkoisesti toisistaan. Kempin pyrkii mytologian synteisiin, yleisesitykseen, Haavio taas sanoo, ettei synteisiin vielä ole mahdollisuuksia ja esittää sarjan mytologian alaan kuuluvia tutkimuksia, joita hän luonnoksina on julkaissut jo aiemminkin. Joukkoon mahtuu sekä vankkaa haaviolaisittain loistokasta perustutkimusta että kevyehköä etymologointia ja teoriointia. Kempin lähtee siitä, että muinaisrunot ovat mytologisia, ja valittaa, että runojen histo-

riallisuus on niin kanonisoitu, että kumoaminen on vaikeaa. Väittämä on yksioikoinen: viimeaikaisen runontutkimuksemme tuloksia on juuri runojen monikerrostuneisuuden ja eri kalevalaisten perinteenlajien erilaisen lähdearvon oivaltaminen.

Inkeriläisen Sämpsään liittyvän perinteen sijoittaminen siihen sosiaaliseen ja uskonnolliseen miljööseen, jossa se on elänyt, on Martti Haavion tavoitteena tutkimuksessa *Kuolematonten lehdot* (1961). Kansainvälisen taustan hyväksikäytössä Haavio on tehnyt varsin omaperäisen metodisen ratkaisun: välttyäkseen hukummasta aineiston ylenpalttisuuteen hän on valinnut vertailukohdaksi vain yhden kulttuurin, ajallisesti ja maantieteellisesti etäisen antiikin Kreikan, jonka Dionysoskultti asetetaan Sämpsän kultin rinnalle. Ilmiöitä vertaillaan fenomenologisesti, osoitetaan näiden kahden kultin hämmästyttävä rakenteellinen samankaltaisuus mutta pidättäydytään eksplisiittisistä geneettisistä päätelmistä. Useiden yksityiskohtien tulkinnoista on oltu perustellusti eri mieltä — Heikki Kirkinen on esimerkiksi esittänyt historiallisen todistusaineiston avulla vakuuttavan tuntuisen näytön Sämpsän henkilöllisyydestä — mutta Haavion fenomenologiselta rinnastukselta tällaiset korjaukset eivät vie pohjaa.

»Kansanrunoudentutkimus ja historiatiede kohtaavat toisensa varmimmin siellä missä jotain aikakautta, henkilöä tai tapahtumasarjaa koskevat lähteet käyvät historian tutkimuksen kannalta 'epäluotettaviksi', fantasia- tai tarupohjaisiksi, suullisen perimätiedon varaisiksi» (Lauri Honko, *Uusi Suomi* n:o 330/1965). Martti Haavion teos *Bjarmien vallan kukoistus ja tuho* (1965) on näyte siitä, mitä folkloristi voi saada irti vaikeaselkoisista lähteistä omien analyysi- ja lähdekritiikkimenetelmiensä — sekä mielikuvituksensa — avulla. Kansainvälisten kulkumotiivien ja eri perinteenlajeille ominaisten kaavojen ja klišeiden erotteleminen vanhoista matkakuvauksista ja kronikoista sekä suullisesta muistitiedosta on sitä tieteidен yhteismaata, jolla historian tutkimus ja folkloristiikka nykyistä enemmän voisivat hyötyä toisistaan.

Kalevalamittaisten runojen laulajat ja runojen elämä niiden keruukautena eivät ole juuri kiinnostaneet tutkijoita, jotka ovat pyrkineet runojen avulla mahdollisimman kauas ajassa taaksepäin. Leea Virtanen on ottanut tehtäväkseen selvittää, mitä me oikein tiedämme runojen esitystavoista Karjalassa viime vuosisadalla ja tämän vuosisadan alussa ja millaisiin lähteisiin tietomme perustuvat (Kalevalainen laulutapa Karjalassa, *Suomi* 113:1, 1968). Selvityksen tuloksena on demokratisoitunut kuva runonlaulusta jokaisen miehen ja naisen taitona — vain laulun lajit vaihtelivat, lähinnä sukupuolen mukaan. Kalevalaisen laulutavan rinnakkaisteoksena voi pitää runonlaulajaelämäkerrastoa Karjalan laulajat (toimituskunta Pertti Virtaranta, Väinö Kaukonen, Matti Kuusi ja Leea Virtanen. 1968), jossa toimituskunnan lisäksi seitsemän nuorempaa kirjoittajaa pyrkii tavoittamaan ja mahdollisuksiensa mukaan elävöittämään suurten runonlaulajien varjoon jääneen monisataisen laulajien joukon ominaispiirteitä sen niukan asiatiedon varassa, joka heistä on käytettävissä. Monen kirjoittajan ongelmana on ollut se tosiasia, että useiden pitäjien paras runosaalis on nimettömien laulajien esittämää. Joissakin

tapauksissa tästä anonyymistä aineistosta on voitu erottaa ilmeisesti saman laulajan ohjelmistoon kuuluvia sikermiä ja hahmottaa tuntemattoman runonlaulajapersoonan ääriviivoja ja mahdollisia yhteyksiä muihin laulajiin. Teoksen muista kirjoituksista poikkeaa Juha Pentikäisen Oulangan-Kiestingin laulajia käsittelevä artikkeli, joka lauluston yleisen tilastollisen esittelyn jälkeen keskittyy yhteen vielä elävään laulajaan Marina Takaloon ja siihen problematiikkaan, johon omasta miljööstään erotetun, vuosikymmeniä laulamatta olleen perinteentaitajan repertoarin tutkija joutuu.

»Määräalueelle ominainen dominantti esitystapa on itse asiassa pohjaa, 'primaaria' ainesta: sepitetty perinne kasvaa tältä perustalta, lainattu sopeutuu siihen», toteaa Leea Virtanen tutkimuksessaan vuorolauluna esitetyn virolaisen arvoituslaulun muuttumisesta tavalliseksi arvoitukseksi niillä perinnealueilla, joilla kahden kuoron vuorolaulu oli esitystapana tuntematon (Suomalais-virolainen arvoitussarja, SKST 282, 1966). Dominantin perinteenlajin ongelma on esillä myös Pirkko-Liisa Rausmaan tutkimuksissa ihmesatujen ja kalevalaisen runon suhteista; tarkasteltavana on runon suorasanaistumiskehitys (Hiidestä kosinta, Suomi 110:4/1964) ja laulun asema sadussa (Syöjätär ja yhdeksän veljen sisar, Suomi 112:2, 1967) ja tutkija sanoo: »Yllättävää on todeta, että runon kertominen suorasanaisesti, joka kuitenkin olisi käytännössä paljon helpompaa, on harvinaisempaa kuin proosan esittäminen runona. — Tämä on nähdäkseni osoitus runokulttuurin elävyydestä ja voimakkuudesta ja runon arvossapidetystä asemasta perinteenlajien joukossa» (Runo- ja proosamuodon siirtymisilmiöitä, KSV 48, 1968).

Strukturalistisen tutkimuksen mahdollisuudet folkloristiikassa on eri tahoilla nähty suuriksi nimenomaan satujen tutkimuksessa. Suomessa toistaiseksi ainoa tämän suuntainen tutkimuskoe on Heikki Paunosen selvitys *Das Verhältnis der Märchentypen AT 552 A und 580 im Lichte der finnischen Varianten* (SF XII 1967), jossa Vladimir Proppin kehittämiä strukturalismin periaatteita yhdistellään redakatioanalyysiin ja analyysin tulosten tulkinnassa otetaan huomioon sadun sosiaalinen funktio.

Suomalaiseen pienfolkloren — sananparsien, arvoitusten ja lähisukuisten perinteenlajien — tutkimukseen strukturalistinen tarkastelutapa on jo täysin kotiutunut ja Matti Kuusen sananparsien rakenneanalyysin terminologia (Sananparsiston rakenneanalyysin terminologiaa, Vir. 1963) on esitelty laajemmallekin sananparsien tutkijain joukolle Helsingissä toimitettavan kansainvälisen Proverbium-lehden palstoilla (Ein Vorschlag für die Terminologie der parömiologischen Strukturanalyse, Proverbium 5/1966). Terminologian yleistyminen kansainväliseen käyttöön epäilemättä helpottaisi sananparsien vertailevaa tutkimusta ja alan tieteellistä keskustelua. Formula-analyysin lähtökohta on se havainto, että vaikka eri sananparsia ja arvoituksia on tuhansia, ne hyvin usein soveltavat samaa pohjakaavaa, formulaa, ja aineiston luokittelu onnistuu todennäköisesti paremmin formulana kuin kuva- tai ideayhteyksien nojalla (Matti Kuusi, Johdatusta sananlaskuston formula-analyysiin, KSV 47, 1967). Suurin osa pienfolkloren tutkimusta on paina-

mattomina opintotöinä Helsingin yliopiston kansanrunoustieteen laitoksessa. Paitsi rakenne- ja tyylikysymykset myös pienfolkloren lajit ovat kiinnostaneet Kuusen oppilaita. Perusteellisimmin on käsitelty wellerismejä, sananparsien alkusointuisuutta, arvoitusformuloita, frascologiaa, kieltosutkauksia, köllinimiä ja venäläis-suomalaisia arvoituksia. Perinnelajianalyysin problematiikkaa sekä teoriassa että käytännössä pohtii Pentti Leino artikkelissaan Pienfolkloren dialogimuotteja (KSV 49, 1969) ja arvoituksen rakennetta ja funktioita Leea Virtanen artikkelissa Arvoitus ja sen tehtävät (Tietolipas 17, 1960).

Tarinantutkimus on etenkin Keski-Euroopassa ja Pohjoismaissa suosittu tutkimusala ja tutkimuksen avuksi on eri maissa laadittu tyyppi- ja motiiviluetteloja. Suomalaisen tarinasystematiikan kehittäjä oli Lauri Simonsuuri (k. 1964), joka tarinaluettelonsa (Typen- und Motivverzeichnis der finnischen mythischen Sagen, FFC 182, 1961) lisäksi julkaisi tarinoiden systemointiin liittyviä artikkeleita sekä koti- että ulkomaisissa aikakauskirjoissa (esim. Maa painaa parrelleen, suomalaisen tarinaperinteen systemoinnista, Vir. 1962; Die Systematik der finnischen mythischen Sagen, Congressus internationalis fennougristorum Budapestini habitus 20—24. 9. 1963). Simonsuuri pani myös alulle proosaperinteen lajeja esittelevän tieteellisen ainesjulkaisun, jonka toimitustyötä on jatkanut Pirkko-Liisa Rausmaa. Teos, Finnische Volkserzählungen, valmistui vuonna 1968 (Berlin). Kiintoisa näyte tarinoiden ekologisesta tutkimuksesta on Ahti Paulaharjun hailuotolaisia mikro-perinnealueita valaiseva artikkeli Hailuodon kansantarinat (SJ 4 1962), jossa kaikkien saarelaisten haastatteluun perustuvaa aineistoa tarkastellaan Hailuodon elinkeinojen ja luonnonolojen taustaa vasten.

Kansanrunoudentutkimuksen historian ja kansanuskon erikoistuntija Jouko Hautala on perusteelliseen tapansa selvittellyt itäsuomalaisia uhrikiviryhmiä ja niihin liittyvää perinnettä päätyen luontevaan tulkintaan itäsuomalaisten kuppikivien suhteesta toisaalta rautakautisten asutusalueiden uhrikiviin, toisaalta itäsuomalaisiin palvontapuihin (Itä-Suomen uhrikiviryhmistä, SM 67, 1960, Survivals of the Cult of Sacrifice Stones in Finland, Temenos 1, 1965). Sanamagian olemusta pohtii Hautala laajassa esseessään Sanan mahti (Tietolipas 17, 1960).

»Muistan kuinka eräs ystäväni soitti minulle syksyllä 1926: minun piti heti matkustaa junalla Falkenbergiin. Kaupungin lähistöllä tapasin miehen, joka oli juuri kohdannut metsänhaltijan. Lupasin lähteä, mutta itse asiassa tapaaminen ärsytti minua. Mitä tekemistä minulla, kielitieteen ja kansanperinteen opiskelijalla, oli tuon todennäköisesti sairaan ja seonneen miehen kanssa, joka oli eksynyt metsässä ja kokenut jonkinlaisen harha-aistimuksen tai elämyksen ja tulkinnut sen sitten sellaisen perinteen mukaan, jonka useimmat seudun järkevät ihmiset olivat hylänneet» (John Granlund, Budkavlen 43—44, 1966).

Pohjoismaisen folkloristiikan kansainvälinen kärkihahmo Lauri Honko on vaakuuttavalla tavalla selvittänyt, mitä tekemistä perinteentutkijalla olisi tässä ruotsalaisen etnologin kuvaamassa tilanteessa voinut olla. Ihmisen kokema ylikuonnolli-

nen elämys ja sen traditionmukainen tulkinta on keskeisen huomion kohteena Hongon Inkerin haltijauskoa koskevassa tutkimuksessa *Geisterglaube in Ingermanland I* (FFC 185, 1962), jonka merkitys vuosikymmenen metodisen keskustelun lähtökohtana on ollut ratkaiseva. Teoksen alussa on laaja eri tieteenalojen tuloksia hyödyntävä katsaus Inkerin asutus- ja kulttuurihistoriaan sekä Inkerin heimojen asemaan suomalaisen perinteen kentässä. Selkeässä ja perusteellisessa metodisessa johdannossa Honko esittelee tieteellisen viitekehityksensä ja termistönsä. Tutkimuksen aineistona on viidettäsatua haltijamuistiinpanoa ja tutkimusmetodi on perinnepsykologinen ja -sosiologinen, funktioanalyttinen. Tutkimusala on maantieteellisesti ja ajallisesti rajattu: tavoitteena ei ole etsiä perinteen historiallisia juuria tai kartoittaa maantieteellistä levinneisyyttä, vaan keskeisenä ongelmana on haltijaelämys ja siitä kertovan perinteen funktio yksilön ja hänen yhteisönsä kannalta. Vaikka kyseessä on kansanuskon tutkimus, Hongon monet metodiset ja teoreettiset pohdiskelut sekä sosiaalitieteellisen termistön purevuuden todistaminen myös perinneaineuksen tutkimuksessa pätevät myös ei-uskonnollisen perinteen funktionalistisessa tutkimuksessa. Eniten yleisfolkloristista käyttöä tuntuisi olevan korpusanalyysillä, jonka avulla seulotaan esiin kollektiivitradiitio yksilötraditioiden kirjavasta joukosta, rooli- ja viitekehysterminologialla sekä tietenkin perinnelajianalyysillä. Metodi- ja termikysymyksiä Lauri Honko on selvittänyt myös useissa artikkeleissaan, joiden alkuideat tuntuvat olevan peräisin niistä havainnoista, joita tekijälle on karttunut joko Inkerin haltijauskon tai varhaiskantaisen tautiopin (*Krankheitsprojekte*. FFC 178, 1959) selvittelyn yhteydessä (esim. *Funktioanalyttisestä tutkimustavasta*, SJ 3, 1961; *Siirtymäriitit*, SJ 6, 1964; *Perinnelajianalyysin tehtävistä*, SJ 9, 1967; *Genre Analysis in Folkloristics and Comparative Religion*, *Temenos* 3, 1968; *Memorates and the Study of Folk-Belief*, *Journal of the Folklore Institute I* 1/2, 1964; *Rooliteorian soveltamisesta uskontotieteessä*, SJ 11, 1969; *Myyttien tutkimuksesta*, *Teologinen aikakauskirja* 70, 1965).

Hongon oppilas Juha Pentikäinen on väitöskirjassaan *The Nordic Dead-Child Tradition* (FFC 202, 1968) ottanut käsiteltäväkseen pohjoiseurooppalaisen lapsivainajaperinteen lähinnä uskontotieteelliseltä kannalta, mutta kuten Hongon haltijatutkimuksessa on tässäkin paljon nimenomaan perinteentutkimuksen kannalta hyödyllisiä näkökulmia. Uutta meikäläisessä perinneteieteessä on koko Skandinavian, Lapin ja jopa eskimoiden perinteen ottaminen mukaan perusaineistoon. Kun yksi sovelletuista näkökulmista on lisäksi perinnemaantieteellinen ja kartografinen, saamme ehkä hieman yllättävänkin kuvan perinnealueiden valtiollisista rajoista piittaamattomasta hahmottumisesta. Tutkimusaspekteja käsitellään teoreettisesti teoksen johdantoluvussa sekä koti- että ulkomaisen tutkimuksen taustaa vasten. Myös Juha Pentikäinen on harrastanut perusteellista termianalyttistä pohdintaa Temenoksen palstoilla (*Grenzprobleme zwischen Memorates und Sage*, *Temenos* 3, 1968). Turkulaisen uskontotieteellis-folkloristisen koulukunnan teoreettisille artikkeleille ja tutkimusten johdantoluvuille on ominaista selkeä perusteellisuus ja jonkinlainen suursiivouksen tuntu: pölyttynyt tai väljähtänyt tutkija, termi tai metodi

toisensa jälkeen otetaan esiin tuuletettavaksi, käyttökelpoinen tavara otetaan talteen ja tarpeen vaatiessa hieman kiillotetaan sekä sijoitetaan paikalleen uudempien käyttötarvikkeiden joukkoon. Operaation jälkeen on lukijallakin tunne, että taas on yksi nurkka vähäksi aikaa järjestyksessä. Perinnelajianalyysiartikkelit ovat hyvä esimerkki: vanhalle tutulle menettelytavalle osoitetaan termianalyysin avulla uusia käytön ulottuvuuksia tiedostamalla se taso ja ne kriteerit, joilla kukin lajiniemi on aikanaan muodostettu. Näiden periaatteellisten pohdiskelujen eri maissa saama vastaanotto — ne ovat jo ehtineet useiden yliopistojen tutkintovaatimuksiin — osoittanee, että suursiivous on tunnettu tarpeelliseksi muuallakin.

Folkloristiseen keskusteluamme on 1960-luvulla tullut käsite kenttätutkimus. Kenttätyötä, aineiston keruuta kentältä on toki tehty Lönnrotin päivistä lähtien lähinnä olosuhteiden pakosta: aineisto oli saatava kentältä arkistoihin, ennen kuin sitä voitiin tutkia, mutta sillä hetkellä kun tutkijalla oli riittävän »täydellinen» aineisto käytettävissään, kenttä oli tutkimuksen kannalta tarpeeton. Vasta viime vuosina on ehkä lähinnä anglosaksisen sosiaaliantropologian ja itäeurooppalaisen kertojatutkimuksen esimerkki yhdessä parantuneen nauhoitustekniikan kanssa saanut huomion kiintymään perinteen elämään ja sitä kannattaviin yksilöihin ja yhteisöihin, erilaisiin kertojatyyppeihin ja perinteen aktuaalistumistilanteisiin. Kenttätutkimuksen problematiikkaa puitiin ensimmäisessä yhteispohjoismaisessa NEFAn (nuorten tutkijain ja opiskelijoiden yhteistyöelimen) kenttätyöseminaarissa Vöyrissä 1965 ja keskustelujen tulokset ilmestyivät paria vuotta myöhemmin kenttätyön oppaana (*Fältnarbetet, synpunkter på etnofolkloristisk fältforskning*, 1968), jonka folkloristiset artikkelit ovat suomalaisten kirjoittajien käsialaa. Perinteen kannattajakeskeisen uuden aallon eräänlaiseksi varhaisviriksi voitaneen nimetä suomenruotsalaisen folkloristiikan grand old manin Otto Anderssonin (k. 1969) artikkeli *Tre finlandssvenska vissångerskor* (*Budkavlen* 42, 1965), jossa kirjoittaja luonnehtii käytännön esimerkein pari erilaista laulajatyyppeä, perinnettä säilyttävän (*arvsförvaltande*) ja perinnettä kartuttavan (*arvsförökande*). Ensimmäiselle laulajatyypille on ominaista sukulaisilta peritty ohjelmisto ja kunnioittava suhtautuminen siihen juuri siksi, että se on suvun perintöä, jälkimmäistä taas luonnehtii ohjelmiston koostuminen vapaasti eri tahoilta saaduista aineksista, improvisoiminen ja itse laulamisesta nauttiminen. Elävään laulukokonaisuuteen, sanojen ja melodian yhteenkuuluvuuteen, Andersson on kiinnittänyt huomiota myös monissa muissa tutkimuksissaan (*Studier i musik och folklore, Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland* 408, 1964; *Uppreppningsstrofer i levande balladtradition*, *Budkavlen* 46—47, 1969).

Vuosikymmenen suuryritystä Suomen kansankulttuurin kartastoa on toimitettu vuodesta 1962 lähtien ja sen folkloristinen osa on alusta lähtien ollut Matti Sarmelan urakkana. Kartasto alkaa nyt olla julkaisukunnossa ja työn kestäessä ovat toimittajat moneenkin kertaan joutuneet pohtimaan kartografisen esityksen mahdollisuuksia. Yksi tulos on Matti Sarmelan artikkeli Kansankulttuurin kartoituksesta (*Vir*. 1965). Kartat ovat tärkeä osa tutkimusvälineistöä myös Sarmelan tutkimuksessa

suomalais-karjalaisen maalaisyhdistyksen seurusteluinstituutioista (*Reciprocity Systems of the Rural Society in the Finnish-Karelian Culture Area* FFC 206, 1969), joka on uusia uria aukova ja väitöskirjaksi poikkeuksellisen rohkea yritys tarkastella suomalaista kansankulttuuria lintuperspektiivistä, kulttuurialueiden syvärakennetta tavoitellen. Vuorovaikutusjärjestelmien taustamuuttujiksi nähdään ekologiset seikat ja tarkastelussa yhtyvät sosiaaliantropologian synkroninen ja etnologian diakroninen lähestymistapa. Sarmelan tutkimus ilmestyi vuosikymmenen lopussa ja on ensimmäisiä meikäläisiä perinteentutkimuksia, joissa käytetään ATK-menetelmiä — se viittaa kvantitatiivisen tutkimuksen 70-lukuun, kuten opinnäytteen virallinen tarkastaja lausunnossaan sanoi. Suomalaista kansanperinnettä on kerätty paljon ja aineistojen laajuus houkuttelee luonnostaan kvantitatiivisten menetelmien käyttöön. Me tiedämme jo nyt yhtä ja toista suomalaisista perinteenlajeista yksityisilmiönä, mutta tiedämme hyvin vähän siitä, millainen suomalainen talonpoikaiskulttuuri oli kulttuurina, mikä oli se kulttuurin syvärakenne, jota perinnetuotteet heijastavat.

Tieteelliset ainesjulkaisut ovat sitä tutkimuksen harmaata arkea, joka ei aina tekijänsä nosta maineeseen, mutta jota ilman tutkijoiden työ olisi paljon hankalampaa. Uusia mahdollisuuksia tällä alalla tosin saattaa ilmaantua kehittyvän kopiointi- ja monistustekniikan myötä ja varsinaisten laajojen painettujen ainesjulkaisujen merkitys lienee vähenemässä. Suomalais-ugrilaisen Seuran laajoista julkaisuhankkeista on valmistunut 6-osainen vogulien perinteen antologia (Artturi Kannisto, *Wogulische Volksdichtung. Bearbeitet und herausgegeben von Matti Liimola*. SUST 101, 109, 111, 114, 116, 134. 1951—63) ja Eliel Lagercrantzin 7-osainen lappalaisen perinteen kokoomateos (*Lappische Volksdichtung*, SUST 112, 115, 117, 120, 124, 126, 141. 1957—1966). Seuran julkaisuissa hajallaan olevan satuaineuksen käyttöä helpottaa István Kecskemetin ja Heikki Paunosen laatima luettelo *Eläinsadut* Suomalais-ugrilaisen Seuran julkaisuissa (Vir. 1968), jolle tiettävästi on tulossa jatkoa muun saduston osalta. Svenska Litteratursällskapetin suureen *Finlands svenska Folkdiktning* -sarjaan on saatu leikkejä ja pelejä, kansantansseja ja laululeikkejä esittelevät osat. Pienfolkloren alalta on ilmestynyt pari laajaa ainesjulkaisua (Matti Kuusi, *Suomen kansan vertauksia*, SKST 229:5, 1960, ja Leea Virtanen, *Kasvantaviärrät leuvat, savolaisia sananparsia*, Savotar 6, 1964) ja lukuisia pienempiä enimmäkseen Virittäjässä ja Kalevalaseuran vuosikirjassa. Matti Haon toimittamana on ilmestynyt kansanlaulujen valikoima (*Suomalaisia kansanlauluja*, SKST 229:6, 1967), käyttäjien harmiksi tosin ilman sävelmiä. Varsinaisten folklorististen aineskokoelmien lisäksi on ilmestynyt monia sekä vanhoihin että uudempiin keräelmiin perustuvia kansanelämäkuvauksia ja kielennäytekokoelmia, joissa on mukana myös runsaasti folklorea, usein aidoissa funktionaaleissa yhteyksissään (Sulo Haltsonen, *Vanha Tuutari*, Suomi 112:4; Eljas Raussi, *Virolahden kansanelämää 1840-luvulla*, SKST 280, 1966; Vilho Jyrinoja, *Akonlahden arkea ja juhlaa*, SKS, 1965; J. Juhani Kortessalmi, *Vanha Kuusamo kertoo*, SKST 278, 1964; Matti Hako, Heimo Huuhtanen ja Matti Nieminen (toim.)

Aatteen ja vaatteet 1964, Aatteen ja aseet 1967; Ilmari Talve, Radoilta ja ratojen varsilta 1963; Pertti Virtaranta, Tverin karjalaisten entistä elämää 1961 ja Suomen kansa muistelee 1964). Uutta kertojakeskeistä linjaa edustavat Pertti Virtarannan kokoelmat Lyydiläisiä tekstejä, SUST 129—131, 1963—64, ja Annastuuna aikansa (1969), jotka kumpikin sisältävät vain yhden taitajan perinnettä.

Kansanrunoutemme yleistajuinen kiehtova synteesi on Kirjoittamaton kirjallisuus, joka kiitettävän laajasti esittelee myös kulttuuriperintömme yleisinhimillisiä piirteitä ja kansainvälisiä yhteyksiä. Yleisesti ottaen kansanrunoutemme popularisaatio on kuitenkin edelleen varsin kotiseutuhenkistä ja historiallisesti sävyttynyttä: laajimmat suurelle yleisölle tarkoitetut esitykset ovat pitäjänkirjojen ja -historioiden henkistä kansanperinnettä — enimmäkseen tarinoita — käsittelevät luvut, joissa perinne on yleensä nähty lähinnä entisajan elämänmenon kuvaajana. Uusi, myös tutkimuksen uutena aaltona näkyvä suhtautuminen kertomusperinteeseen on jo olemassa ja sen tunnuksena voisi pitää Urpo Vennon toteamusta »tarina on dokumentti sen kertojista ja sellaisena tosi ja arvokas» (Tarua vai totta, kysymys muistitiedon säilymisestä, Kotiseutu 7—8/1964). Tämän suunnan työnäytteenä voinee pitää Kauhajoen kertomusperinteen esittelyä teoksessa Kansantaide ja perinnepolitiikka (1968). Vieraat kansat ja kulttuurit esittäytyvät olohuoneissamme lähes päivittäin. Tulevaisuudessa perinnetieteen popularisaation suuri tehtävä tulee ehkä olemaan »maailman kaikkien kansojen hämmästyttävän yhteisen perinnee-pääoman tiedostaminen, mutta myös maailman eri kulttuurien luonne-erojen viileän puolueeton havainnointi perinneaineiston valossa» (Matti Kuusi yleisradiossa 21. 10. 1967).

»On varmasti suuri joukko tutkimuksia, joiden katoamista näköpiiristä ei kannata juuri surra. Mutta yhtä varmasti on paljon niitä, joiden tulokset asianmukaisesti mainostettuina edistäisivät kansainvälistä tiedettä» (Lauri Honko, SJ 6, 1964). Ulkomaisten folkloristien ulottuvilla on tällä hetkellä merkittävästi enemmän tietoja eräistä suomalaisista perinteenlajeista ja niiden — etenkin vanhemmasta — tutkimuksesta kuin kymmenen vuotta sitten. Kansanrunoutentutkimuksemme klassikoihin perehdyttää Jouko Hautalan tutkimushistoria Finnish Folklore Research 1828—1918 (1969) ja proosaepiikan aiheisiin johdattelevat jo mainitut Simonsuuren tyyppiluettelo ja Simonsuuren ja Rausmaan antologia. Kalevalaisen runouden ja sen tutkimuksen pätevä opas on August Annistin Kalevala kui kunstiteos (Tallinn 1969) sekä Lore ja Hans Frommin uusi Kalevalan saksannos (Kalevala. Das finnische Epos des Elias Lönnrot. Aus dem Urtext übertragen von Lore Fromm und Hans Fromm. Kommentar von Hans Fromm. München 1967), jonka laajaa kommentaariosassa voi suositella suomalaisillekin runontutkijoille. Suomalaiseen muinaisuskoon ja sen keskeiseen tutkimukseen johdattavat Lauri Hongon saksankieliset sanakirja-artikkelit (Finnische Mythologie. Wörterbuch der Mythologie, herausgegeben von H. W. Haussig. Stuttgart 1965) ja tanskalaisen uskonnonhistoriallisen yleisteoksen suomalaista muinaisuskoa koskeva osa (De finsk-ugriske folks religion. Illustreret Religionshistorie red. af Jes. P. Asmussen & Læssøe. 1968),

jota vastaavaa esitystä ei suomeksi olekaan. Perintemme eri aiheita esittelevät Matti Kuusen ja Lauri Hongon artikkelit pohjoismaisessa keskiajan kulttuurin sanakirjassa (*Kulturhistorisk Lexikon för Nordisk medeltid. A—S. 1956—69*). Jouko Hautala on käsitellyt folkloristiikan periaatteellisia ja terminologisia kysymyksiä myös kansainvälisillä foorumeilla (*Folkminnesforskningen som vetenskapsgren. Nordisk seminar i folkedigtning i Ålborg 10—11. september 1961. København 1962; Gedanken über Mythen und einige andere Arten von traditionellen Erzählungen, SF IX, 1961*), samoin Matti Kuusi ja Lauri Honko jo mainituissa artikkeleissaan.

Kansanrunoudentutkimus on metodeiltaan ja usein tutkimusaiheidenkin puolesta enenevässä määrin kansainvälinen tiede. Jotta tehtävästä tutkimuksesta saataisiin mahdollisimman suuri hyöty, olisi sen tuloksista saatava mahdollisimman pian tieto kaikille, joita ne voivat kiinnostaa. Uskontotieteellisesti suuntautuneilla folkloristeillamme on käytettävissään pohjoismainen Temenos ajankohtaiseen kansainväliseen informaatioon, pienfolkloristeilla Proverbium. Muun perinnetieteemme pääsy mahdollisten ulkomaisten asiantuntijoiden kuuluviin on varsin satunnaista ja hidasta: ainoa käytettävissä oleva foorumi *Studia Fennica* ei harvoin ja epäsäännöllisesti ilmestyvänä voi tyydyttää ajankohtaisen folkloristisen maailmankielillä ilmestyvän julkaisun tarvetta. Pohjoismainen englanninkielinen etnologis-folkloristinen aikakauskirja, jollaista tiettävästi on suunniteltu, täyttäisi ilmeisen tyhjiön.

Suomalaisen folkloristiikan 1960-luvun paradoksi on, että samalla kun tekstianalyysin menetelmiä on kehitetty entistä hienosyisemmiksi ja luotettavammiksi, teksti on tutkimuskohteena jäämässä taka-alalle. Tilalle on tullut kiinnostavampana tutkimuskohteena ihmisen, perinteen ja kulttuurin vuorovaikutus. Tämä kulttuuri-antropologisen peruskatsomuksen tulo suomalaiseen folkloristiikkaan on näkyvässä jo vuosikymmenen alussa Lauri Hongon tuotannossa ja viimeksi Matti Sarmelan seurusteluinstituutioiden tutkimuksessa, ja sen vaikutukseksi on katsottava myös kenttä tutkimusproblematiikan aktuaalistuminen kymmenluvun loppuvuosina. Matti Kuusi näki vuonna 1967 perinnetieteen kasvukärjen strukturalismin suunnalla. Tällä hetkellä strukturalismi tuntuu jollain lailla olevan taka-alalla — ehkä sen vuoro on 1970-luvulla.